

Izgubljeni sin.

Spisal Juraj Pangrac.

(Dalje.)

ljudje že izprva niso zaupali „izprijenemu študentu“, kakor so ga natihoma nazivali; zdaj pa so kar na glas govorili: „Ona je grabila na kupe, a fant bo kmalu razgrabil in raztrosil. Če ne pojde po svetu, bo kmalu pogнал, dasi je veliko . . .“

Janko se je prej kot je mislil naveličal doma. Zaželel si je po svetu, gnalo ga je v druge kraje. In ko je še čul na lastna ušesa, kaj ljudje o njem govore, je stopil pred mater in ji rekel: „Doma ne strpim, po svetu pojdem.“

Mati je obupno sklenila roke in ga prosila in rotila. Nič ni pomagalo. Vzel je citre, mati mu je dala denar na pot, in šel je po svetu. „Ni mogoče, ni mogoče!“ je tarnala potrta teta Maruša, ko je Janko že odhajal. „Saj sem vedela, da bo tako, zdaj bo kmalu vsega konec!“ je vzdihavala mati s sedmerimi meči v srcu in gledala za sinom, odhajajočim v svet, v neznane tuje kraje, in solze so ji vrele iz oči in kapale na zemljo, solze, ki bi omehčale tudi kamen, a sinovega srca niso mogle . . .

Potrta mati je bolehalo, odkar je šel po svetu sin. Nihče ni vedel, kam je šel, ne kdaj se povrne. Drugo pomlad pa piše sosedov iz Slavonije, da je videl njenega sina, edinca, njenega ljubljenca; videl ga je, njenega ljubljenca, klateža, capina . . . „Izgubljen je!“ je viknila mati boleстно in je legla in ni več vstala. „Molimo za izgubljenega sina, za mojega edinca, za ljubljenca mojega srca,“ je prosila dannadan in sklepala roke. In še tisto pomlad, ko so se povrnili ptiči, in je zapela kukavica, so jo zagrebli . . . Starega vojaka Dondarja, daljnega sorodnika, ki je bil že zdaj sovaruh, je postavila gosposka za oskrbnika in jeroba, dokler se ne povrne sin. Dondar je bil natančen v računih in znan kot jako varčen možakar; zato so ga menda postavili za jeroba. Zlobni jeziki pa so vso Dondarjevo varčnost drugače tolmačili in vlekli njegovo ime čez zobe. „Skopuh in oderuh je ta Dondar!“ so čvekali. „In dasi je star ko zemlja, dotlej bo še živel, da spravi varovančevo imetje pod svojo kapo . . .“

Utegnili so prav trditi ti ljudje, ki so tako govorili, zakaj Dondar si je osvojil že del hiše — spodnje prostore — za svojo brezplačno uporabo. In ko se je nastanil v te prostore, je tako dobro navil uro, da so se polagoma vsi oni posli, ki so imeli že takorekoč izgovorjen kot v dobre matere Lenke hiši, zmuzali in poizgubili iz hiše. E, pri Dondarju se je uresničil pregovor, ki pravi: najboljša služba je pasja mati, ovita devetkrat s kačo . . . Edino teta Maruša je še ostala pri hiši, da izpolni materine želje in naročila, kadar se povrne sin. Pa tudi teta Maruša se je že večkrat pripravljala na odhod, zakaj Dondar se je le preveč razkoračil; a srce ji vendarle ni dalo, da bi ostavila hišo, v kateri kmalu zagospoduje rajne njene sestre Lenke sin, ki se zdaj zdaj povrne. „Ni mogoče,“ si je rekla vselej, kadar se je že pripravljala, da bi šla, „ni mogoče,“ si je rekla, „da

bi se ne povrnil že jutri.“ — A to jutro je napočilo, drugo, tretje — Janka pa le ni bilo. „Ni mogoče!“ je ponavljala Maruša; „jutri pa gotovo pride!“ In ostala je pri hiši. Stari Dondar pa je bil na trdnem in povedal ji je odkrito: „Kaj bi uhajala? Fant se ubije, ne bo dolgo, da se; zakaj on je norec, da mu je treba z lučjo opoldne pri belem dnevu iskati para; doma mu smrdi beli kruh, a na tujem so mu dobri prašičji ostanki, še Bog, če jih dobi . . . In ko se ubije ta norec, dolgo ne bo, da se, tedaj ti ne bo treba uhajati, Maruša! Poglej zdaj: tam so vrata! . . .“

Oderuški Dondar se je režal na vsa usta in še enkrat pokazal brezčutno na duri, dobra tetka pa je jokala in trdila: „Ni mogoče, ni mogoče! Jutri pride, jutri gotovo . . .“

III.

Burja je tistikrat še vedno brila in medla s snegom, da je bilo joj „Ni mogoče, da bi ostal živ, kogar bi zalotila nocojšnja noč na potu,“ je rekla teta Maruša, in dobro se ji je zdelo, da je bila spravila nad vse nesrečnega tujca na gorko v hlev. In ko se je storila noč in je že vse pospalo, teta Maruša še ni legla k počitku. Ob Križanem je klečala in molila. Ta nesrečni tujec ji ni šel iz glave. In molila je, molila zanj dolgo, goreče. In dasi je Dondarju rekla, da nič ne ve in nič ne slutiti, kdo bi bil, je vendarle čutila v svojem srcu, da je ta tujec on, sin rajnke sestre Lenke, njen edinec, njen ljubljenec . . . Glas njegov in zabrekle, mrkle oči in vse poteze njegovega obraza so spominjale na rajnko Lenko, ko je bolehala in hrepenela po sinu. In teti Maruši se je zdelo, da je to bolno hrepenenje izraženo na nesrečnega tujca obličju. „Morda hrepeni po materi . . .“ In dasi so njena usta še vedno zatrjevala, da to ni mogoče, ji je vendar zdaj glas srca tako močno govoril, da ta tujec ni nihče drugi kot Janko, da je naposled teta Maruša sama sebi priznala: „Da, on je, Janko, ki se je povrnil, da prevzame gospodarstvo . . .“ In ko si je to priznala, ji ni dalo več strpeti v sobi. Prižgala je svetilnico, se ogrnila v veliko volneno ruto in šla v hlev. Morala je zvedeti, kdo je ta nesrečni tujec, ali je Janko ali ne.

Ko odpre nalahko vrata, zapazi, da tujec ne spi, ampak da sedi zamišljen. Približa se mu. Zdaj vidi, da si tujec zakriva obraz z rokami in moli. „To je dobro znamenje,“ si misli Maruša ter vpraša kar naravnost tujca: „Kdo si, človek?“

Tujec se vzdrami in ko odpre oči, zagleda teto Marušo z lučjo v roki. Ni vedel, kaj bi odgovoril, zakaj njene besede je čul le napol. Pa vpraša iznova Maruša: „Kdo si, človek? Govori!“

Tujec povesi žalostno oči in nič ne odgovori. Zamišljen je bil globoko. Ko ga pa teta Maruša iznova vpraša, kdo je, ji odgovori žalostno: „Človek, ki se je klatil po svetu.“ Nato povesi zopet oči in se zatopi v svoje misli.

Pa teta Maruša se ni zadovoljila s tem odgovorom. „Pa vendar, kdo si?“ je vprašala zopet.

Tujec je spoznal iz njenega glasu, da ona mora vedeti, koga je sprejela pod streho, da nekaj sluti . . . A on ji pravega odgovora ni mogel dati; rekel je torej: „Kdo sem? — Cvet, ki je pognal spomladi, a ga črv izpodgrizne, in cvet usahne. Lejte, toliko cvetov se pokaže spomladi na drevesu, a vendar je malo sadu jeseni; veter potegne, in cvetovi odpadejo, in ljudje gredo mimo, in njih trudni in trdi koraki pomandrajajo cvetove ob poti. Jaz sem tistih eden, ki se je lepo razcvetel, a je veter potegnil in je odpadel na pot. Zdaj čakam še, da pride človek in me pohodi . . .“

„Jaz sem preprosta ženska in ne umem brati iz prilik. Povej naravnost: kdo si?“

„Povem torej naravnost: Jaz sem izgubljeni sin!“

In ko je to izrekel, si je iznova zakril obraz in zaihtel na glas. Vznemirila ga je lastna izpoved, da se je ustrašil izgovorjenih besed. Bil je sila žalosten in potrta. A ko se umiri, pripoveduje dalje: „Moje življenje je velik delavnik, a ne v prid drugim, nego v izpodtiko, pohujšanje in padec. Moje življenje je križev pot. Ko sem prestopil prag te hiše, sem prišel do postaje smrti. Kaj hočem drugega: umret sem prišel v to hišo in umrem v nji, čutim že smrt v svojih udih . . . O, lahko bi umrl tudi drugje, na tujem. In nihče bi ne vprašal: Kdo, odkod? — Siromaka capina je smrt dohitela; zadremal je ob cestnem jarku in se ni več prebudil . . . Toda jaz imam mater,“ in obriše si solze, „mater imam, ki bi dal zanjo ves svet . . . Vi ne veste, dobra teta Maruša, kako ljubim svojo mater! Ali ste že kdaj čuli o ptici pelikanu? Lejte, ta ptica si izkljuje prsi, da srkajo mladi njeno kri . . . To je ljubezen, ki ji ne dobimo primere. Toda povem vam, jaz ljubim svojo mater bolj, ko ptica pelikan svoje mlade: radovoljno in z veseljem dam svoje življenje, da bi smel le enkrat pogledati materi v obličje in jo prositi odpuščanja . . . Ljubezen do ljube matere me je privedla v te kraje. Jaz moram še videti svojo mater. Hrepenenje po materi mi še daje živlenskih moči. Vem, ko bom zopet videl obličje preljube matere, potem ne bo nobenega hrepenenja več v mojem srcu. Moči bodo pojemale in umrl bom. O, Bog, usliši me že in daj, da že skoro zagledajo moje trudne oči premilo obličje zlate mamice! . . .“

Tujec je težko sopol. Prsi so se mu dvigale in padale globoko. Moral se je nasloniti na zid.

Maruša zdaj ni več dvomila, kdo stoji pred njo. Poslušala ga je in gledala in ni vedela, ali se ji vse to sanja ali je resnica. In ko je tujec izgovoril, je rekla: „Pri blagem spominu na svojo ljubo mater mi povej, kdo si. Pa tega ni treba več praviti. Ti si naš Janko, rajnke moje sestre sin, njen edinec, njen ljubljenc. Jaz vem, da si: glas te razodeva, oči, obraz . . . Kakor da bi videla svojo sestro Lenko pred seboj, do pičice si ji podoben. — O, Janko, Janko! Glej, ti si izkljuval svoji materi, moji sestri Lenki, prsi, ko si šel po svetu! In pritekla ji je iz srca rdeča, vroča kri kakor ptici pelikanu, a tebe ni bilo, da bi ustavil materi kri, in iztekla je . . .“

Tujec se strese po vsem životu in zavpije prestrašeno, kakor da bi ga pičil gad: „Govorite, teta Maruša, kje je moja mati? . . . Jaz, nje sin Janko, sem prišel domov, k materi, a vi govorite, kakor da nimam več matere . . .“

In Maruša je vzkliknila: „Prepozno si prišel, ljubi Janko!“ In je zajokala in mu podala roko, potem pa pravila dalje: „Kri ji je odtekala, tvoji materi, moji sestri Lenki. A ona je še delala in se potila. In ljudje, ki so videli, da odteka materi kri, so se čudili in jo ogovarjali: „Pa za koga se trudiš in potiš, dobra mati Lenka?“ — „Zanj!“ je odgovarjala. „Domov pride in vsega bo potreboval — on je moj edinec, moj ljubljenec . . .“ In ljudje so se še bolj čudili in so odkimavali z glavo in so ji rekli: „Za koga bi varčevala, za koga bi se potila? Šel je po svetu in se ne povrne več.“ A ona jim je odgovorila: „Šel je po svetu, a se povrne, morda jutri ali pojutrišnjem, drugi teden pa gotovo . . . Zanj varčujem, zanj se potim, za svojega edinca, za svojega Janka . . . Za svojega Janka varčujem; povrne se in vsega bo potreboval moj Janko, moj edinec, ljubljenec mojega srca . . .“ In potila se je dalje in živela je dalje zate, za edinca, za ljubljenca svojega srca. A ko je obnemogla in je legla, mi je naročila: „Maruša“, je rekla, „vem, da se povrne, srce mi pravi, da se tako zgodi, pa bojim se, da ne bo takrat že — prepozno . . . Ostani pri hiši, Maruša, in ne hodi odtod in postrezi mu! Pride domov kot otrok, kot velik otrok in potreboval bo oskrbe in vodilne roke. Postrezi mu, skrbi zanj, vodi ga, on je moj sin, moj edinec, moj ljubljenec . . .“ Sveto sem ji obljubila, da storim po njenih željah, po njenem naročilu. Ostala sem pri hiši in čakala, kdaj se povrneš. Danes si se povrnil, zdaj ti bom stregla, da izpolnim poslednje naročilo tvoje matere. Zdaj ti bom stregla, pojdi v hišo.“

„Za Boga, ali je moja mati mrtva?“ je vprašal Janko ves iz sebe.

„Da, zgodilo se je tako, božja volja je bila. Mati ni mogla brez sina živeti in je umrla. — Spomladi, ko so se vračale ptice selilke in je zakukala kukavica, smo jo zagrebli.“

„O, jaz nesrečnež!“ je viknil zdaj Janko obupno. „O, jaz nesrečnež!“ je viknil, zdrsnil na kolena in si zakril obraz z rokami. Viknil je obupno in boleстно kot golobica, ki se vrača k svojim mladim, a jo na potu zgrabi grdi kragulj in zasadi nji, materi, svoje ostre kremplje v meso. Viknil je obupno in boleстно kot mornar, ki se po dolgem jadraniu po morju bliža srečno domačemu pristanu, kjer ga težko čakajo žena in otroci, a vihar zatuli, in morje se zaziblje in pogoltne pred očmi njegovih dragih ladjo in njega na dno morja . . . Vikne obupno in boleстно kot živo pokopani, ko se zavedejo v grobu . . . In dolgo časa ni spravil besede iz ust. Tudi solze mu niso pritekale, da bi olajšale pekočo bol srca, ki je bila tako velika, da je izgubil zavest in je bil videti ob svitu svetilnice kakor mrlič. Ko pa je naposled zopet prišel k sebi in se je zavedel, da je izgubil svoje vse na svetu, svojo ljubo mater, se je vrgel na obraz, in srce se mu je trgalo od nepopisne žalosti, in potok solz mu je vrel iz oči in močil ležišče. In med gorkimi solzami in pritajenim ihtenjem in vročimi vzdihmi so

se mu izvijali iz prsi klici: „Mama, mama! . . .“ Klical je mamo, izgubljeno mamo . . .

Maruša je stala poleg njega in ga tolažila, a on se ni dal utolažiti. Čutila je, kaj trpi njegova uboga duša, njegovo strto srce v teh hridkih trenutkih, in je tudi sama jokala, jokala na glas in neutešno. A ko se Janko toliko umiri, da zazna njen jok, ga gane dobre tete sočuvstvovanje in se dvigne in reče, ker je globoko v srcu čutil, da on ni vreden teh solz: „Dobra teta Maruša, ne jokajte nad menoj, saj nisem vreden vaših solz.“

To je rekel tako potrto in tako skesano, da je Maruša še glasneje zajokala. A ko se je izjokala, ga je prijela za roko, mu pogledala v oči in je videla, kako potrta in skesana je njegova duša! In spoznala je v Janku evangelskega izgubljenega sinu, ki se je povrnil k očetu, ves skesan in potrť, da si izprosi odpuščanja. Videla je Jankov veliki kes, in zdelo se ji je, da je moral biti tako skesan in potrť sv. Peter, ki je zatajil svojega mojstra in učenika Kristusa. Tako skesana in potrta je morala biti Marija Magdalena, velika grešnica, ki je stala pod križem svojega in našega Gospoda. Tako skesan in potrť je moral biti ubogi cestinar, ki si še oči ni upal povzdigniti v templju in je le pri vratih stal in se trkal na svoje prsi, rekoč: „Gospod, bodi milostljiv meni, ubogemu grešniku.“

Prijela ga je torej za roko, mu pogledala sočutno v oči in rekla: „Janko, ne govori tako! Lej, ti si moje sestre Lenke sin, njen edinec, njen ljubljeneec, in jaz ti bom stregla . . .“ Hotela je še govoriti, a solze usmiljenja in sočutja so ji zavezale govor, da ni mogla vsega povedati, kar je imela na srcu, da bi tolažila ubogega Janka. Pa Janko ji zopet reče: „Dobra teta Maruša, ne jokajte nad menoj, nisem vreden vaših solz; zakaj jaz sem zavržen človek, zavržen pred Bogom in ljudmi: k materi sem prišel, da bi si izprosil odpuščanja, a mater, mojo ljubo mater krije zdaj črna zemlja, in več ne more izreči besede, samo ene besede: Odpuščeno . . .“

„Janko, Janko, ne govori tako! Mati ti je vse odpustila, o tem ne dvomi. Lej, jaz sem živa priča, da je resnica, kar trdé moja usta. Saj si jo poznal: nji ni bilo treba odpuščati. Ona ni bila kakor mi drugi ljudje, navaden človek, ki rentaći in se jezi in roti, če mu ne gre vse po volji. Pomisli: Ko si ji delal veselje, te je klicala „naš Janko“. Ko pa si šel po svetu, je vzdihovala vedno: „Kje je moj edinec, moj Janko, moj ljubljeneec? . . .“ In meni je ukazala v svojem koprnenju po tebi: „Maruša, pojdi na grič in poglej, ali že ne prihaja on, ki je ljubljeneec mojega srca, moj edinec, moje solnce . . .“

„O, zlata moja mati! O, ljubezen nad vso ljubeznijo!“ je vzklikal Janko in iznova je zajokal, zajokal kakor otrok, ginjen nad toliko ljubeznijo plamtečega srca svoje matere. In ko se je izjokal, je zahrepenela njegova duša z vso ljubeznijo in neodoljivo silo po nji, ki je solnce njegovega srca, mila zvezdica, ki ga je privedla iz teme v te kraje; vzhajajoča zarja, ki mu je hipoma vlila veliko vero in upanje in ljubezen v njegovo stisnjeno in strto srce; zahrepenela je njegova duša z vso ljubeznijo in silo po nji, ki spi v prezgodnji jami. In rekel je Janko: „Dobra

teta Maruša, povejte mi, kje je grob moje matere?“ In ko mu je povedala, da precej pri vhodu na pokopališče, jo je prosil, naj ga pusti zdaj samega. A Maruša je odgovorila: „Janko, zdaj ne boš sam. Pojdi v hišo, jaz ti bom stregla.“

„Dobra teta Maruša, zdaj me le pustite samega, prosim vas. A jutri mi prinesete v hlev novo obleko, potem pa pojdem z vami v hišo.“

Tako jo je prosil Janko. A Maruša ni odnehala. „Zdaj greš v hišo, jaz ti bom stregla, tvoja dobra mati, moja sestra Lenka, mi je tako naročila.“

Moral je Janko dolgo prositi, da je naposled Maruša odnehala in se vdala. Pa prinesla je iz hiše odeje in mu zrahljala postelj v hlevu, kakor more le dobra mati storiti. „Pa naj bo, pa ostani čez noč sam, v hlevu. A jutri ti prinesem navsezgodaj novo obleko, in ti pojdeš z menoj v hišo, da ti bom stregla.“

Janko ji je obljubil, in šla je. Pa na pragu je še obstala in pogledala za Jankom, za rajnke sestre Lenke edincem, ljubljencem. In ko je videla, da si ta zopet zakriva obraz in moli, je zaprla nalahko duri in odšla. V srcu pa je ponavljala: „Pa jutri gre v hišo, navsezgodaj mu prinesem obleko, in jaz mu bom stregla . . .“

(Dalje.)

Tudi meni malo!

